

Kvintett för piano och blåsare Ess-dur K 452

1. Largo – Allegro moderato 2. Larghetto 3. Allegretto
1784

Själv anser jag att det är det bästa jag gjort i mitt liv skriver Mozart till sin far efter att kvintetten haft sitt uruppförande i Wien i april 1784. Det är stora ord med tanke på att de tre första av hans Haydnkvartetter vid den tiden var fullbordade om än inte framförda.

Styckets fyra blåsarna är oboe, klarinett, horn och fagott.

Första satsen börjar i pianot med en långsam och värdig inledning (*Largo*). Satsens huvudtema i det följande *Allegrot* presenteras i pianot

Även sidotemat (B-dur) börjar i pianot

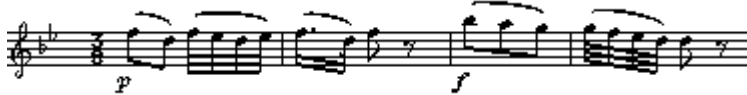

I expositionens slutgrupp finns ett intressant synkoperat tema i blåsarna.

Genomföringen består i stort sett endast av huvudtemats två första takter, som upprepas fyra gånger i olika tonarter. I gengäld fortsätter utvecklingen av satsens tre teman i återtagningen.

Andra satsen, ett *Larghetto* i B-dur, har tredelad visform. Första delens huvudtema börjar i oboe och fagott.

Särskilt vackert blir det efter temats presentation, när klarinetten tar upp en melodi som påminner om första satsen huvudtema. Klarinetten får i tur och ordning omedelbart svar av oboen, hornet och fagotten i detta avsnitt, som harmoniskt skapar en väldig magi. Jag kan tänka mig att det är sekvenser av detta slag som fått musikskribenter att tala om ”den demoniske” Mozart. Sidotema (F-dur) i pianot

(Asteriskerna före sista tonen markera en 3-tonsutsmyckning.)

I mittdelen bjuder hornet på härliga tongångar (Ess-dur):

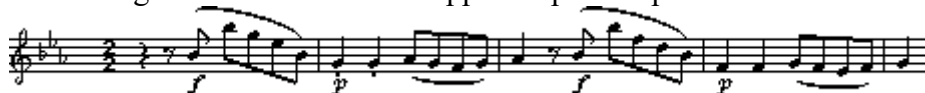

Satsen avslutas med omtagning av första delen.

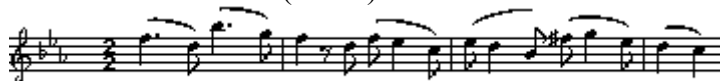
Den sprakande men eleganta *Finalen: Rondo Allegretto* är byggd enligt mönstret ABACADA. A-delens huvudtema inleds i pianot

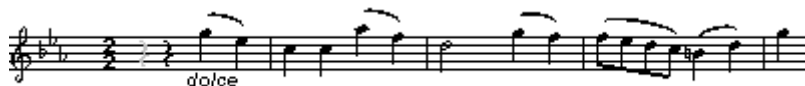
Det älskliga andratemat med sin upptakt i pianot spelas av alla musikerna.

B-delens huvudtema (B-dur) inleds i oboen:

Efter en kort A-del med endast huvudtemat startar C-delen med ett tema (c-moll) i pianot:

När det är dags för A-delen en tredje gång, bjuder Mozart på en överraskning. Han har nämligen bytt ut A-delens första tema mot B-delens, men sedan följer A-delens andra tema. D-delen är betecknad *Cadenza in tempo*, och här släpps alltså de olika instrumenten lösa med solistiska inslag. Den börjar som ett fugato med följande tema

Efter ett sista mycket kort A-tema slutar satsen med en coda som tas upp i pianot.

Kvintett för klarinett och stråkkvartett, A-dur, K 581

1. Allegro 2. Larghetto 3. Menuetto – Trio I – Trio II
4. Allegretto con variazioni
1789

Om någon vill hävda att klarinettkvintetten kanske är Mozarts allra finaste verk så skall vi väl inte motsäga denne någon, även fast han då använder oerhörda ord.

Så skriver Folke H Törnblom om detta verk från 1789 i sin bok *Mozart, Köchel 1-626*. Kvintetten har av Mozart kallats *Stadlerkvintetten* eftersom den, liksom den två år senare komponerade Klarinettkonserten, skrevs för den fenomenale klarinettvirtuosen Anton Stadler. Denne var nära vän till Mozart, även om rykten har cirkulerat att Stadler dåligt lönade denna vänskap. Han påstods ständigt äta och dricka på Mozarts bekostnad och sällan återbetala några lån. Både klarinettkvintetten och klarinettkonserten skrevs för att framföras på ett nykonstruerat instrument, basettklarinetten, som kunde spela 4 halvtoner lägre än A-klarinetten. När detta instrument kom ur bruk, fick de två verken framföras på A-klarinet. Detta medförde, i varje fall i konserten, att en del melodislingor, som gick lägre än A-klarinetens register, fick skrivas om. Numera kan man på cd få höra båda verken spelade på nykonstruerade basettklarinetter och då förhoppningsvis efter originalpartituret.

I första satsens *Allegro* framträder i huvudgruppen tre teman, som får stor betydelse i satsen: Det inledande temat i stråkarna

får ett omedelbart svar i klarinetten:

Ett tredje tema inleds i klarinetten:

Det får ett svar i cello och fyller sedan ut resten av huvudgruppen. Sidotemat presenteras i violin 1

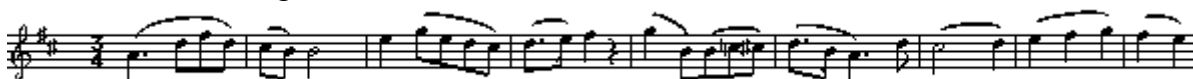

Klarinetten svarar i moll har stor skönhet. En dialog mellan violin 1 och klarinetten bildar sluttema:

Expositionen tas för det mesta i repris, såsom Mozart föreskriver. Genomföringen börjar med tema 1 men fylls i övrigt helt av tema 2. Återtagningen följer i stort expositionen, men man kan lägga märke till smärre förändringar i klarinetten mollsvar på sidotemat. Ibland kan man i inspelningar få höra ensembler, som följer partiturets anvisning att ta även satsens andra del, genomföring/återtagning, i repris. Satsen blir då ca 13 minuter lång.

Den långsamma andra satsen, *Larghetto*, är uppbyggd av två avsnitt som upprepas en gång. Första delen har följande tema, där klarinetten sammetsmjuka ton till de sordinerade stråkarna utgör en utsökt kombination.

Den kontrasterande delen har en inte mindre vacker melodi i samspel mellan violin och klarinet:

I ett verk av denna kvalitet måste naturligtvis även *Menuettsatsen* sticka ut. Det gör den genom sin längd med två Trios, genom sin uttrycksfullhet och genom sin varierande stämning. Menuettemat är

Den första trion svarar stråkarna helt för. Dess modus i moll bidrar till den flämtande och ängsliga karaktären.

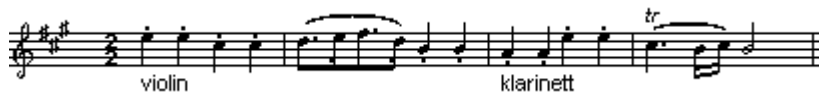

Menuettdelen återkommer men följs av trio nr 2. Den har en helt annan karaktär, något av en folklig dans:

Satsen slutar med ytterligare en omtagning av menuetten.

Finalsatsen har beteckningen *Allegretto con Variazioni*. Temat delas broderligt mellan stråkar och klarinetten:

Sex variationer följer. Särskilt slående är den tredje, där Mozarts favoritinstrument bland stråkarna, violan, har huvudrollen.

Serenad G-dur K 525 *Eine kleine Nachtmusik*

1. Allegro 2. Romanze: Andante 3. Menuetto: Allegretto 4. Rondo: Allegro
1787

Kring detta verk, kanske Mozarts mest kända utanför de trängre musikkretsarna, råder viss mystik, som Folke H. Törnblom påpekar i sin bok *Mozart K 1-626*. Vi vet t.ex. inte mycket om varför verket skrevs eller till vem. Märkligt är också, som Törnblom uttrycker det, hur *denna så fullständigt bekymmersfria musik kunde uppstå under brottningen med ... den problemmättade "Don Juan"-musiken*. Men Mozart har ofta visat att han kan skriva vilken typ av musik som helst, helt oberoende av yttre – och inre – omständigheter.

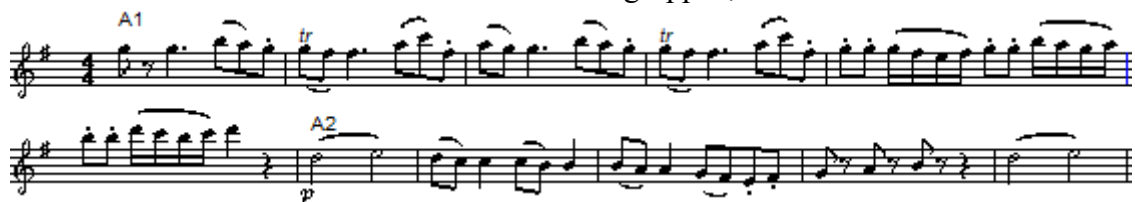
Det är också så att Mozart i sin kompositionsförteckning skrivit in verket som 5-satsigt. Det har funnits ytterligare en menuett, placerad som sats nummer 2. Hur och varför denna försvann verkar också vara outrett.

Att verket finns med här bland Mozarts kammarmusik kan motiveras av att det faktiskt skrevs för fem stråkar, en stråkkvartett förstärkt med en kontrabas i cellostämman. Numera hör man det dock sällan spelas annat än i version för kammarorkester.

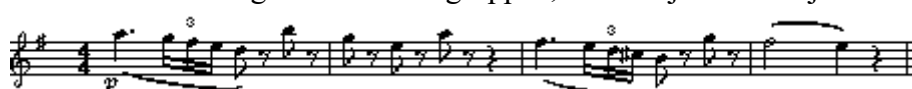
Första satsen, stöpt i sonatform, badar i lättmemorerade melodier. Allra först hör vi den berömda, fanfarliknande inledningen:

Som fortsätter i två lika berömda teman i huvudgruppen, här kallade A1 och A2:

En kort överledning leder till **sidogruppen**, som börjar med följande tema i D-dur:

Ett annat välbekant tema är:

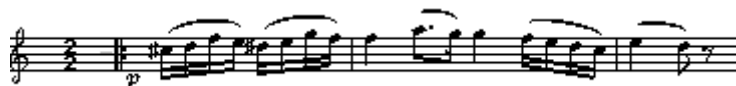
Satsen är på vanligt sätt delat i två delar, var och en med repristecken. Den första omfattar expositionen. Den andra delen består av genomföring och återtagning. Genomföringen är kort, 20 takter. Den börjar med huvudtemat, men utvecklar sedan sidotemats andra del (se första raden av notexemplet ovan).

Återtagningen, med huvudgrupp och sidogrupp i tonikan, har ungefär expositionens längd, men kompletteras med några ytterligare avslutande takter.

Den rofyllda andra satsen, bjuder också på många teman. Formen är A-B-A-C-A. Samtliga teman börjar med 2/4-dels upptakt, alltså som en gavott. A-temat presenteras i violinerna:

Som en liten mellanmelodi hörs

B-temat går också i C-dur:

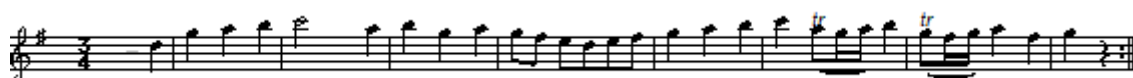
Andra A är förkortat och spelas utan repris och utan mellandel.

Del C går i c-moll och släpper in en annorlunda stämning. Den är utformad som en dialog mellan första violin och cello/kontrabas till mellanstämmornas ackompanjering:

I sista A hörs både huvud- och mellantema, men utan omtagningar.

Tredje satsen, *Menuetto: Allegretto*, har sedvanlig tredelning, med en trio i mitten. A-delen, menuettdelen, går i G-dur:

Även här finns en kort "mellanmelodi" innan första temat återkommer:

Trion är byggd på samma sätt som menuettdelen. Tonarten är D-dur:

”Mellanstämman” består även här av endast 4 takter:

Menuettdelen spelas da capo.

Finalen är ett rondo. Mönstret är ||:A-B-A:||:C-B-A:||-coda, där episod C är ett genomföringsavsnitt av tema A. Återtagningen börjar med tema B. Formmönstret skiljer sig alltså från det i en ordinär sonatform genom att tema A hörs en andra gång före genomföringen. Det rör sig alltså om ett s.k. sonatrondo.

Expositionsdelen, A-B-A, har repristecken, liksom för övrigt den andra delen, C-B-A.

A-temat börjar så här:

och slutar så här:

B-temat går i D-dur:

Genomföringen börjar i Ess-dur och slutar med A-temats slutpassage, i stigande och fallande sekvenser.

En lång coda av slutar. Den är byggd på huvudtemat (ritornellen).

Kvintett för horn och fyra stråkar K 407

1. Allegro 2. Andante 3. Allegro

1782

Detta verk, liksom Mozarts hornkonserter, skrevs troligen för en av den tidens förnämsta hornister, Joseph Leutgeb (Leitgeb, 1732-1811), som var god vän med både Haydn och Mozart. Av missförstånd har han ibland fått förnamnet Ignaz och även felaktigt kallats för osthandlare. Vänskapen med Mozart, var antagligen äkta, trots Mozarts, ibland fräna, kommentarer i sina brev om den betydligt äldre musikern.¹

Ventilhornet var ännu inte uppfunnet och för att frambringa de av skalans toner som låg mellan naturtonerna behövde läpparna hjälp av s.k. stopptechnik. Det innebar att intonationen kunde påverkas med en instoppad hand i klockstycket. Verket är skrivet för ett horn stämt i Ess, men noter finns naturligtvis även för horn stämt i F. I notexemplen nedan är dock all horninsatser skrivna i klingande tonart.

Stråkarna utgörs inte av en ordinär stråkkvartett. I stället väljer Mozart att sänka klangbilden i hornets riktning med hjälp av violin, 2 altvioliner och cello. Detta är nog så väl, men den ovanliga besättningen har säkert också bidragit till att man nuförtiden sällan får möjlighet att uppleva verket på konsert. Det ställer även stora krav på hornistens skicklighet, särskilt om det ska spelas på naturhorn, alltså utan ventiler. Verket har ibland etiketterats som mera en hornkonsert än ett kammarmusikstycke. Kvintettens stora charm gör dock att man gärna bortser från sådana invändningar.

Första satsen börjar på ett sätt som gör att gränsen mellan inledning och huvudtema går ihop och skapar tveksamhet om huruvida huvudtemat börjar omedelbart eller först efter 4 takter och då i hornet. Hur som helst. Starten är fanfarlik och uppbyggande:

Överledningen börjar i hornet med följande tema, som snabbt går över i moll:

Sidotemat i B-dur presenteras i hornet:

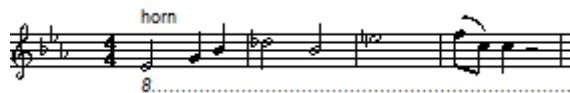
Expositionen ska tas om från satsens start.

¹ Man vill gärna tro att personer som skriver musik med gudomliga egenskaper även har ett likartat sinnelag. Men människans skröplighet förnekar sig sällan. Vid något tillfälle lär Mozart ha kallat den mästertlige hornisten ”den där äsnan Leutgeb”. Antagligen saknade Leutgeb boklig bildning, vilket dock knappast är ett skäl för dylika omdömen. Leutgeb lär dock under åren ha stått ut med att bli förlöjligad och lär t.o.m. ha bistått Mozart med pengar när denne på senare dagar var på obestånd.

Den egentliga genomföringen är kort (16 takter) och börjar med imitativ utveckling av ett nytt motiv:

Återtagningen börjar på samma sätt som det första notexemplet ovan visar. Överledningspartiet blir föremål för förnyad genomföring och startar i ny skepnad:

Det är inte utan att stämningen nu för tankarna till den ”demoniske” Mozart. Även sidotemat, nu i tonikan, har fått en ny skepnad:

Som vanligt vid denna tid anbefaller partituret omtagning även av satsens andra hälft, den som börjar med genomföringen. De flesta ensembler avstår dock numera från denna repris.

Den muntra stämningen tar en paus i mellansatsen, som präglas av rogivande fridfullhet. Formen liknar mera sonatform än vanlig tredelad visform. Det inledande huvudtemat, som presenteras i stråkarna dominerar satsen:

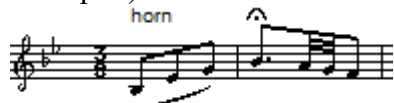
När efter 18 takter temat tas upp av hornet, leder det redan efter 4 takter över mot sidogruppen, som åtminstone slutar i F-dur. Något tydligt sidotema framträder ej. Denna första del brukar tas i repris.

Genomföringen utvecklar huvudtemat.

Återtagningen inleds i hornet med huvudtemat som även nu förändras efter 4 takter. Det leder fram till ett tydligt tema, först i hornet, sedan upprepat i stråkarna:

Kanske kan det betraktas som det ”sidotema” som aldrig hördes i expositionen. En coda avslutar. Den börjar med huvudtemats takt 3-4 (se markeringen ovan i not-exemplet):

Den andra delen (f.o.m. genomföringen) brukar inte repriseras.

I finalen är vi tillbaka i första satsens sprudlande stämning. Den ställer stora krav på hornisten, även för dem som valt att spela på ventilhorn.

Formen är rondots med formmönstret A-B-A-C-A.

Ritornellens tema hörs omedelbart i hornet. Det har en tvetydig rytm som gör att man först efter en stund inser att första fjärdedelen är en upptakt. Det är bara en av många skämtsamheter i detta verk. En annan är att de 6 första tonerna är identiska med 2:a satsens tema:

Första episoden, B, går i B^b-dur. Skämten fortsätter; efter det nya temat i hornet hörs ritornelltemat i violinen!:

Ritornellen, A, återkommer i Ess-dur, men bara med de 16 första takterna. Episod C är lång. Den inleds med ett nytt tema som börjar i c-moll:

Förutom genomföringspartier av framför allt teman och motiv från ritornellen A, hörs även följande dialog mellan hornet och violinen:

Ritornellen, A, återkommer en sista gång. Jämfört med första A får den efter de 16 första takterna en något annorlunda utformning. Bl.a. hörs en triolfanfar mellan de förbiilande 16-delarna: :

Kanske ville Mozart reta Leutgeb med alla de horntekniska svårigheterna i detta verk. Men samtidigt visste han att denne var en av få som skulle kunna spela stämman. Och en sann musiker älskar naturligtvis att bli utmanad.